

ZGODOVINA VEDE – A

Kaj je A?

Je mlada znanost, vendar vedenja v osnovi niso mlada. A je najbolj splošna veda o človeku. Preučuje ga kot totaliteto bioloških, socioloških, kulturnih, duhovnih (vseh) fenomenov. Predstavlja znanja vsem ljudem. Lastnosti človeka v kulturi ne glede na prostor in čas, ki je skupen človeštvu.

Vsaka K ima natančen pogled, katere K so prave. Vsaka namreč podaja mnenja in znanja o sami sebi – **spontana antropologija** (ideje o tem, kaj je človek in kaj kultura). Te ideje so posredovane implicitno, in niso izdelane za vsa K vedenja. Izdelane so za tista področja sociološkega vedenja, ki so najpomembnejša.

Poskušajo sistematično pojasniti razlike med kulturami.

To so 3 področja, najvažnejša za družbo:

-področje spolnost	to so
-hranjenja	identitete
-oblačenja	kulture

Značilnosti SPONTANE A:

-etnocentrizem

-rezidentnost/ odpornost za racionalne argumente

Ideje SA imajo »poroka«- če kršite napotke (za oblačenje, spolnost, hranjenje, obnašanje) za tem stoji institucija. Vse prepovedi so **tabujske prepovedi**.

O argumentih se lahko razpravlja, o tabujski prepovedi ne.

Tabu= univerzalna institucija, ki podaja brezpogojno prepoved, ki pa ni argumentirana. Za tabujsko prepovedjo stoji avtoriteta.

Npr.:

moderna družba – z očetom, ki je avtoriteta govorite o prihodu domov po policijski uri. Zakaj ne smemo? »zato, ker sem jaz tako rekel.«

Imamo pa 2 sankciji: socialna (tepež), psihološka (peče nas vest, sram,...)

Kršitev tabuja nosi psihološke/psihične/mistične sankcije, ki so problematične.

Tabu incest; sankcije: *genetska deformacija (to je mit, ni resnica). Dokazano pa je, da pride do deformacij šele v 5. generaciji. Celo večja možnost je, da pride do boljšega gena. To je torej mitološka avtoriteta (kot pogret krompir).*

Socialno kulturne značilnosti človeka (družboslovne kategorije človeka)

Kultura v A je razumljena kot sistem, ki predstavlja nadomestek instinktov, je nadomestek za preživetje. Človek se namreč rodi fiziološko nepopoln (nima instinktov) in se brez K ne more učlovečiti. Z vidika genetike je edino nepopolno bitje človek.

Bipedalizem/ *pokončna hoja je naučena. Noben divji otrok ne hodi pokončno.*

Jezik- po 4. letu divjega otroka ni možno več naučiti govoriti, razume le signale

H. PLESNER; človek je edino živo bitje, ki je do svojega telesa v dvojnem odnosu:

-centrični odnos ~ sem telo (kot vsa živa bitja)

-ekscetrični odnos ~ imam telo na razpolago (le človek)

Človeško telo ni stvar evolucije, je produkt zgodovine, kulturni proizvod.

Npr. -fantomska bolečina- bolečina v udu, ki ga človek izgub (boli namreč dejstvo/kultura, da ga ni in ne sam ud)
-človek ima potrebe; biološka je po hrani. Anoreksija pa je dokaz, da potreba po hrani ni potreba, ampak želja. Če bi bila potreba, bi v restavraciji naročili ogljikove hidrate, proteine,...in ne same hrane

Človek nima instinktov/ potreb. Ima želje. Giba se v svetu želja, kulturnih predstav.

V 70-ih letih 19. stol.

I. FERGUSON, DIDER ~ FAZNI MODELI (teorije o FM)

sredi 18.stol so vedeli, da so kulture različne. Pravita, da obstaja sistematični model, ki pojasni razlike v kulturah. To so fazni modeli.

1. **predpostavka:** kulture se razvijajo po fazah in obstaja le en način prehoda med fazami. Prva izmed faz razvoja kultur je faza neciviliziranosti, končna faza pa je faza, ki jo je dosegla Evropska civilizacija.
2. **predpostavka:** neke/različne kulture na določenih fazah »zamrznejo« in se ne razvijajo naprej
3. **predpostavka:** vsi ljudje/pripadniki kultur na nižjih fazah v razvoju so v vseh pogledih manjvredni

II. teorija ~ H. SPANCER: ORGANICIZEM

je teorija, ki model biološkega organizma uporabi za interpretacijo družbe. Model biološkega organizma se uporablja v 2 smereh in je prototip družbenega:

1. družba je nivo socialne organizacije
2. družba predstavlja sistem z določeno strukturo in določenimi funkcijami

III. paradigma razmišljanja pred nastopom A paradigem ~ Charls DARWIN (1859- Izvor in poreklo vrst)

Knjiga nosi 2 teoriji:

1. naravna selekcija/ preživetje
2. geografski determinizem (okolje določa razvoj organizma)

Darwin pravi, da človek ni produktivno bitje, temveč mutant.

Prve antropološke teorije/paradigme se izoblikujejo na osnovi I., II., III. ideje.

Prve resnejše A paradigme:

I. teorija ~ L. H. MORGEN: SOCIALNI EVOLUCIONIZEM (materialističen)

Napiše 2 knjigi:

-1877- **Pradavna družba,**

-1871- **Sistem krvnega sorodstva.**

V knjigi Pradavna družba predstavi prvi A model socialne evolucije pravi, da je fazni model točen. Njegov model je univerzalen pojasnimo lahko razlike vseh kultur (1. model interpretacije kulturnih razlik):

- model je uniliniaren- vse K se razvijajo v eni smeri.
- je trostopenjski: -**zgodnja faza = divjaštvo** (zgodnje, srednje, pozno) pozno divjaštvo je hkrati zgodnja faza barbarstva
-**2. faza= barbarstvo**

-3. faza= civilizacija

Pravi, da lahko vsem K določimo te faze na podlagi 4 kriterijev:

- a) **tip socialne organizacije** (horda, klan, pleme, država)
- b) **tip sorodstvene organizacije** (bilateralen: oče, mati; matrilinearnost, patrilinearnost)
matrilinearnost ~ srbi, bilateralnost ~ naš princip
- c) **tip ekonomije** ~ način pridobivanja hrane (nabiralništvo, požigalništvo, lov,...)
- d) **tip tehnologije**

Na podlagi prisotnosti ene kulturne značilnosti/ kriterija določimo kulturo (razvitost).

Morgan pravi, da so vsi 4 kriteriji skladni, se dopolnjujejo. Vendar ne odgovarja nobenim empiričnim dejstvom, kar je edina napaka!t.j.: ni nujno, da pristonost kriterija nosi druge nujnosti.

Morgan- Študij sorodstva ~ sorodstvene sisteme je preučeval pri Irokezih. Vsi Irokezi očeta in njegove brate kličejo »oče«, po materini strani je isto **paralelni sorodniki** = tisti, ki jih imenujemo po starših (z istim terminom).

Križni sorodniki □ materini bratje, očetove sestre. Ti zanje niso sorodniki. Križni bratrance so celo zaželeni zakonski partnerji, medtem ko so paralelni bratrance tabu incesta.

Iz tega je sklepal/odkril **klasifikatorično sorodstveno terminologijo**. S tem vpelje sorodstvo v red antropologije, sociologije in ne biologije. Ugotovil je, da nam le-to pove, da je sorodstvo stvar kulture in ne narave (ni splet dejstev, je ime socialne funkcije).

V Slo z enim sorodstvenim terminom enačimo biološke in priženjene termine (tetin mož je prav tako stric, kot moj pravi stric)

□ *ko se rodi nečakinja, nisem več sestra, sem teta, moja mami je babi, oči je dedi.*

4 sorodstvene klasifikatorične teorije:

1. **irokeški tip** (naš)
2. **eskimski tip** (razširjena družina)
3. **havajski tip** ~ izenačenje alternativne generacije (vsake 2. generacije) □ preskakovanje generacije
4. **vran (crow)**

Morgan ugotovi, da vse kulture kombinirajo **2 sorodstveni teoriji**:

-**klasično** (več sorodstvenih vezi, isto ime oz termin) in

-**deskriptivno** (za vsako sorodstveno vez imajo en termin)

I. E. B. TYLOR: KULTURNI EVOLUCIONIZEM (Ang)

Utemelji v knjigi **Primitivna kultura** (1897).

- Pomembna je zaradi 1. antropološke znanstvene definicije kulture Morgana, ker predpostavi, da je K naučena in ne dedovana.

Tylor: **1. A definicija najpomembnejše kulture:**

»Kultura je celostni koncept, ki vsebuje znanje, verovanje, umetnost, moralo, pravo, običaje in vse druge sposobnosti in navade človeka kot pripadnika družbe«. !!

Oddalji se od Morganove materialistične definicije. Tylor pravi, da gre pri evoluciji človeštva za razvoj kognitivne narave/spoznavnega procesa. Ker se oddalji od materialistične ideje, ni izdelal modela, ki bi pojasnil vse materialistične ideje. Formulira le evolucijo religije: ideje svetega.

-najbolj elementarna oblika religije je **aminizem** = verovanje v nadnaravna bitja

-2. stopnja evolucije je **politeizem**

-3. stopnja evolucije pa je **monoteizem**

Temeljni princip vseh evolucionistov: bolj univerzalno, bolj enostavno[zgodnejše po poreklu. (Morgan, Tylor)

- 2. stvar iz knjige: preteklost kulture je moč rekonstruirati z metodama:
 1. **terensko delo**
 2. **analiza prežitkov/ survivals**

Prežitek- materialen relikv preteklosti, običajno predmet (počen lonec), ki v danem K kontekstu ni funkcionalen.

Glavna metoda kulturne A (razlika od socialne) je **arheologija** (preučuje prežitke). Če je relikv nefunkcionalen, ni nujno da kaj pove o preteklosti.

Tylor v knjigi prvič kritizira naturalistične paradigme v interpretacijah medkulturnih univerzalah, ki naj bi bili posledica istega biološkega profila (geni). Predpostavi psihično enotnost človeštva- isti psihološki profil vseh[iz tega izhajajo medkulturne univerzale.

Biologija ni usoda.